

goon en Moelmein (zie kaart XVII op pag. 685) en namen aan dat zulks in het geheel geen moeilijkheden zou geven als eenmaal de Britse *Eastern Fleet* uit de Indische Oceaan was verdreven. Dat laatste lukte slechts ten dele: wel moest na de uitval van de Japanse slagvloot naar Ceylon admiraal Somerville zijn zware eenheden naar Bombay en Mombasa (op de oostkust van Afrika) verplaatsen, maar de Britse basis op Ceylon werd niet opgegeven en Britse onderzeeboten en bommenwerpers bleven ageren tegen Japanse schepen die van Singapore naar Rangoon en Moelmein voeren. Het eerste besluit dat de Japanse bevelhebbers in de *Nanjo* toen namen, was om in het uiterste zuiden van Birma op drie punten vliegvelden aan te leggen, opdat de Japanse luchtmacht de scheepvaart naar en van Rangoon en Moelmein zou kunnen beschermen – het was voor de aanleg van deze vliegvelden dat in mei '42 ca. drieduizend Australische krijgsgevangenen aan boord van twee schepen Singapore verlieten en dat aan die ca. drieduizend op Sumatra, t.w. in Belawan, op een derde schip nog eens ca. tweeduizend krijgsgevangenen werden toegevoegd: ca. vijftienhonderd Nederlanders en Indische Nederlanders en ca. vijfhonderd Britten.

De vijftienhonderd Nederlanders en Indische Nederlanders bereikten op 25 mei een kustgedeelte bij Tavoi dat een natuurlijke haven was, en werden er drie dagen later gedebarkeerd, waarna zij onder stokslagen vier uur lang voortgedreven werden naar, zo noteerde in zijn dagboek een Nederlandse veldprediker, ds. C. Mak, 'een soort veekraal vol drek van dysenteriepatiënten'.¹ Twee dagen later moesten zij naar Tavoi marcheren: een afstand van 33 kilometer. 'Bedeekte lucht, 's middags stortbuien; ellendig, maar volgehouden met gebed. Zieken geslagen, uitvallers mishandeld . . . Doodmoe . . . Geen eten . . . Voor allen zware avond, doornat . . . Geruchten!'² Op 1 juni vond het vertrek van de eerste groep plaats die het vliegveld bij Tavoi moest gaan aanleggen. Er werkten daar ook Australiërs; van dezen waren acht er vandoor gegaan maar zij waren door Birmanen tegen een geldelijke beloning aan de Japanners uitgeleverd en door dezen doodgeschoten. 'Overal ziekte, slapte', noteerde ds. Mak op 9 juni.³ 'Rijst te weinig, geen suiker, geen zout.' De hongerziekte deed haar intrede – 26 juni:

'De mensen sterven volkomen onverwachts. Weer nieuw verschijnsel, waar komt het vandaan? Dikke voeten, opgezette gezichten, wonden die niet genezen . . . De klok van je maag loopt uren op die van de keuken voor.'⁴

¹ Aangehaald in Leffelaar en van Witsen, p. 92. ² A.v., p. 93. ³ A.v. ⁴ A.v.